

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту
Кафедра практичної психології та педагогіки

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для написання курсової роботи
з дисципліни «Експериментальна психологія»
спеціальності 053 «Психологія»

Львів - 2023

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

**Начальник кафедри
практичної психології та
педагогіки доктор
Роксолана СІРКО
«21» березня 2023 р.**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для написання курсової роботи
з дисципліни «Експериментальна психологія»
спеціальності 053 «Психологія»**

Схвалено методичною радою
Навчально-наукового
інституту психології та
соціального захисту
Протокол №4
від «11» квітня 2023 року

Львів – 2023р.

Методичні рекомендації для написання курсової роботи з дисципліни «Експериментальна психологія» за спеціальністю 053 «Психологія» (практична психологія) / укл. Коваль І. С., Яремко Р. Я.; Львівський державний університет безпеки життєдіяльності ДСНС України. Львів: ЛДУ БЖД, 2023. 40 с.

Укладачі: заступник начальника відділу виховної, соціально-гуманітарної роботи та психологічного забезпечення Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, майор служби цивільного захисту, кандидат педагогічних наук Коваль І. С.

викладач кафедри практичної психології та педагогіки навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, капітан служби цивільного захисту, кандидат психологічних наук Яремко Р. Я.

Рецензенти: професор кафедри практичної психології та педагогіки навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, доктор педагогічних наук, професор Литвин А. В.,

доцент кафедри теоретичної психології інституту управління, психології та безпеки Львівського державного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук Вавринів О. С.

У методичних рекомендаціях подано сучасні вимоги, положення та правила щодо написання, оформлення та захисту курсової роботи здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зі спеціальності 053 «Психологія» з урахуванням стандарту вищої освіти України із галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, Закону України «Про вищу освіту», положення про освітній процес Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. У методичних рекомендаціях подано загальну характеристику матеріалу, який повинен бути в кожному розділі, а також вимоги до обсягу курсової роботи. Пропонуються типові приклади оформлення структурних частин курсової роботи. Крім того подано додатки зі зразками обов'язкових структурних елементів.

ЗМІСТ

Вступ	6
Загальні положення	7
Вимоги до підготовки та виконання курсових робіт	9
Загальні вимоги до оформлення курсової роботи	9
Структура та зміст курсової роботи	10
Політика академічної доброчесності	15
Порядок захисту курсової роботи	18
Критерії оцінювання курсової роботи	20
Список використаних джерел	21
Додатки	22

ВСТУП

Підготовка здобувачів вищої освіти до експериментально-дослідницької діяльності заслуговує особливої уваги в освітньому процесі майбутніх психологів. Вивчення особливостей застосування експериментального методу в психології є важливим компонентом професійної підготовки психологів, що допомагає їм дослідити не тільки ті чи інші психічні явища, а й причини їх виникнення, науково обґрунтовано прогнозувати прояви певних психічних закономірностей.

Експериментально-дослідницька підготовка майбутніх психологів потрібно здійснювати у двох основних напрямках. Перший напрям передбачає оволодіння знаннями, уміннями і навичками самостійно проводити експериментально-психологічні дослідження. У зв'язку з цим вони мають навчитися здійснювати планування експериментального дослідження психіки, організацію умов його проведення, проводити протоколювання подій експерименту та оформлення експериментальної документації, подавати та аналізувати отримані експериментальні дані та адекватно їх інтерпретувати, робити логічні висновки щодо перевірки гіпотези дослідження, оформляти письмовий звіт. Самостійна дослідницька діяльність потребує освоєння етичних аспектів проведення психологічного дослідження. Другий напрям підготовки майбутніх психологів пов'язаний із уміннями аналізу методологічного апарату експериментально-психологічних досліджень, оцінкою валідності проведених психологічних експериментів, достовірності отриманих результатів і можливості їхнього застосування у психологічній практиці.

Написання курсової роботи з дисципліни «Експериментальна психологія» дасть змогу здобувачам вищої освіти зосередитися на проблемі методів психологічних досліджень, зрозуміти відмінність експерименту від інших методів дослідження, усвідомити потенціал, що відкривається в процесі психологічного експерименту.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Наукова робота виявляє здатність студента до самостійного осмислення проблеми; формує початкові вміння вести науковий експеримент, чітко та логічно викладати свою думку; перевіряє рівень володіння сучасними методами навчання та дослідження, здатність застосовувати здобуті теоретичні знання на практиці, а також уміння формулювати висновки, рекомендації, оформляти результати теоретико-експериментального дослідження. Виконання курсової роботи з експериментальної психології призначене для підготовки психологів з метою засвоєння ними компетентностей щодо використання теоретичних та емпіричних методів психологічних досліджень, теорії та практики проведення експериментальних досліджень, набуття спеціальних знань щодо планування та аналізу результатів психологічних експериментів.

Мета виконання курсової роботи – ознайомлення здобувачів з теоретичними засадами, методологією, технологіями проведення наукових психологічних досліджень.

Завдання:

- засвоєння специфіки наукового психологічного дослідження;
- формування навичок розробки власних моделей експериментального психологічного дослідження;
- формування навичок планування, проведення експериментального дослідження та обробки і інтерпретації отриманих даних.

Найменування та опис компетентностей, формування котрих забезпечує написання курсової роботи.

Загальні компетентності:

- Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- Здатність бути критичним і самокритичним.

- Здатність приймати обґрунтовані рішення.

Фахові компетентності:

- Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.
- Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків.
- Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій.
- Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження.
- Здатність аналізувати та систематизувати отримані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
- Здатність дотримуватися норм професійної етики.
- Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Результати навчання. Написання курсової роботи забезпечує досягнення таких програмних результатів навчання:

- ✓ Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.
- ✓ Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.
- ✓ Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань.
- ✓ Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел.
- ✓ Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.
- ✓ Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.
- ✓ Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних

результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки

✓ Пропонувати власні способи вирішення психологічних задач і проблем у процесі професійної діяльності, приймати та аргументувати власні рішення щодо їх розв'язання.

✓ Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

✓ Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

✓ Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності психолога.

ВИМОГИ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ВИКОНАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ

Загальні вимоги до оформлення курсової роботи

Усі розділи курсової роботи мають бути викладені в строгій логічній послідовності і бути взаємопов'язаними.

Зміст роботи може бути ілюстрований схемами, таблицями, діаграмами, графіками, малюнками і так далі. Графічному змісту матеріалу за текстом необхідно давати пояснення.

У курсовій роботі використовуються цитати, статистичні матеріали. При цьому необхідно робити посилання (виноски) на джерела вказаних матеріалів.

У тексті не повинно бути скорочень слів, за винятком загальноприйнятих.

Курсова робота виконується на папері стандартного формату А4 на одній стороні листа, які зшиваються в теці-швидкозшивачі або переплітаються.

Об'єм курсової роботи - 30-35 сторінок комп'ютерного набору. Шрифт - Times New Roman, 14 кегль; інтервал - 1,5. Поля: верхнє і нижнє - 2 см, ліве - 3 см, праве - 1 см.

У курсовій роботі використовується суцільна нумерація сторінок. Другою сторінкою є зміст роботи. На титульному аркуші номер сторінки не проставляється.

Вступ, кожний розділ, висновки, а також список використаних джерел розпочинаються з нової сторінки. Підрозділи у рамках одного розділу починаються на тій же сторінці, що і закінчився попередній, через пропуск.

Назва розділу набирається заголовними буквами і вирівнюється по центру, крапка не ставиться. Назва підрозділу набирається рядковими буквами і вирівнюється по ширині, крапка не ставиться.

Структура курсової роботи

Курсова робота повинна містити:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- основну частину (розділи та підрозділи);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Опис структурних елементів:

Титульний аркуш курсової роботи оформляється відповідно до Додатку А.

Зміст подають на початку курсової роботи (Додаток Б). Він містить найменування та номери початкових сторінок усіх розділів, підрозділів, пунктів (якщо вони є і мають заголовки), зокрема, вступу, висновків, додатків, списку використаних джерел та ін. Вступ розкриває сутність і стан наукової проблеми та її значущість, обґрунтування необхідності проведення дослідження, а також подають загальну характеристику курсової роботи в рекомендованій нижче послідовності (Додаток В).

Актуальність теми (обґрунтування доцільності роботи). Актуальність та ступінь дослідженості проблеми розкривається шляхом стислого аналізу наукових доробок учених з даного питання і порівняння існуючих розв'язків проблеми. На основі визначених протиріч виділяється проблема, на розв'язання

якої і будуть спрямовані дослідження.

Об'єкт дослідження – це частина реальної дійсності, яка підлягає дослідженню, тобто процес або явище, що породжує проблемну ситуацію, і обране для вивчення.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта і конкретизує, що саме в об'єкті буде вивчатись.

Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага автора курсової роботи.

Мета дослідження полягає у встановленні, виявленні наукових фактів, формулюванні закономірностей, обґрунтуванні найбільш ефективних шляхів навчання й виховання. Тому в ній використовуються такі терміни: "визначити", "дослідити", "виявити", "встановити", "обґрунтувати", "довести", "перевірити", "розробити" тощо.

Мета розкриває те, що автор хоче визначити при проведенні досліджень (остаточну мету): встановити залежності між чинниками; визначити зв'язки між явищами; розробити умови для усунення недоліків; розкрити можливості удосконалення процесу; охарактеризувати обставини; простежити розвиток тощо.

Гіпотеза дослідження – це припущення, яке є відповіддю на поставлену проблему наукового дослідження. Гіпотеза передбачає шляхи розв'язання основного питання і тому вона потребує перевірки. При проведенні дослідження може перевірятись не один, а декілька варіантів припущень (гіпотез). У таких випадках існує більша вірогідність одержання позитивних результатів.

Завдання – це послідовні етапи дослідницької роботи, спрямовані на досягнення поставленої мети. Завдання повинні розкривати, конкретизувати мету дослідження і в загальному підсумку повинні бути адекватні цій меті.

Методи дослідження. У курсовій роботі подають перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети. Щоб отримати достовірні результати, рекомендується використовувати різноманітні методи.

При проведенні психолого-педагогічних досліджень частіше використовуються наступні методи:

теоретичні методи: індукція, дедукція, аналіз, синтез; порівняння, класифікація, абстрагування, конкретизація, систематизація, узагальнення, формалізація, моделювання: наочно-образні, вербальні, знакові (символічні) та математичні (перфокарти, графіки) та інші моделі;

емпіричні методи: усне опитування: бесіда, інтерв'ю; письмове опитування: анкетування, тестування, рейтинг; експеримент, узагальнення незалежних характеристик, мінімум 3 психодіагностичних методики, спосіб обробки результатів (математичний метод) і його призначення (виявити: моду, медіану, середнє арифметичне, стандартне відхилення, кореляцію, виявити відмінності).

Характеристика вибірки – кількість учасників, їх вік, стать, освіта та інші значимі для дослідження характеристики. Установа, на базі якої проводилося дослідження.

Структура роботи – необхідно вказати всі структурні елементи курсової роботи, а також кількість рисунків, таблиць і додатків.

Бажаним також є визначення новизни дослідження, яка визначається відсутністю аналогічних досліджень, новизною теми, методичного рішення, оригінальністю постановки завдання, мети, гіпотези.

Зразок вступу подано у Додатку В.

Основна частина курсової роботи зазвичай складається з одного теоретичного і одного експериментального (практичного) розділів, в свою чергу кожен розділ поділяється на два-три підрозділи та висновки до кожного з розділів. Формулювання розділів і підрозділів має бути чітким, коротким і в послідовній формі розкривати зміст курсової роботи. Недопустимі однакові формулювання назви курсовою в цілому і окремих розділів або підрозділів.

Перший розділ є аналітичним (теоретичний) оглядом з проблеми, що розглядається в курсовій роботі. На основі вивчення літературних джерел вітчизняних і зарубіжних авторів розглядається суть досліджуваної проблеми, аналізуються різні підходи їх рішення, дається їх критичний аналіз, викладається

власна позиція. У цьому розділі викладаються теоретичні основи і коротка історія питання, що вивчається; виявляються невирішені, слабо вивчені проблеми або проблеми, що вимагають рішення.

Обґрунтовується наявність протиріччя або пропуску в існуючому психологічному знанні в якій-небудь теоретичній або практичній області і закінчується постановкою проблеми, на основі якої в другому, практичному розділі, формулюється мета експериментального дослідження.

Перший розділ закінчується висновками – проблематизацією обраної сфери дослідження, тобто відбувається постановка (формулювання) якої-небудь невирішеної проблеми, що виділяється на основі усього попереднього аналізу існуючих літературних джерел.

Другий розділ присвячений емпіричній частині дослідження. У ньому описується об'єкт, предмет, мета, гіпотеза і методика дослідження, представляються, аналізуються і обговорюються результати, у кінці робляться висновки за результатами дослідження. На основі цього розділу демонструються уміння здобувача вищої освіти планувати і проводити експериментальне дослідження. У підрозділі «Організація дослідження» описують:

- вибірку випробовуваних (стать, вік, соціально-демографічні характеристики), місце дослідження;
- методика дослідження, яка може включати описи методу дослідження, тип і схему експерименту, характеристику конкретних психодіагностичних методик.

У підрозділах, присвячених аналізу і обговоренню отриманих даних у формі, зручній для швидкого і досить детального ознайомлення, наводяться результати дослідження. У даному підрозділі здобувачі вищої освіти повинні застосувати методи математичної статистики обравши актуальний саме для тематики їхньої роботи (кореляційний аналіз, факторний аналіз, регресійний аналіз, дисперсійний аналіз). Результати оформляються в таблицях та/або в рисунках. Далі дається усебічний і об'єктивний аналіз і інтерпретація отриманих результатів, на підставі приведених таблиць, графіків, малюнків, математичних розрахунків. Вони повинні демонструвати достовірність отриманих в ході

дослідження або експерименту даних.

Таблиці та ілюстрації (схеми, графіки, діаграми) необхідно представляти в курсовій безпосередньо після тексту, де вони згадані уперше, або на наступній сторінці. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, представлених в додатках) в межах розділу. У правому верхньому кутку над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» з вказівкою її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу). Якщо в розділі курсової тільки одна таблиця, її нумерують за загальними правилами.

Примітки до тексту і таблиць, в яких приводять довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному листі декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад: Примітки: 1. ... 2.... Якщо є одна примітка, то його не нумерують і після слова «Примітка» ставлять точку. Ілюстрації (діаграми, малюнки, графіки) позначають словом «Рис.», і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, представлених в додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. Наприклад: Рис. 1.2 (другий малюнок першого розділу). Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією. Якщо в розділі курсовою представлена одна ілюстрація, то її нумерують за загальними правилами. Другий розділ також має закінчуватися короткими висновками з конкретними даними про отримані результати дослідження.

Зразок основної частини подано у Додатку Д.

У «**Висновках**» у стислій формі викладаються основний зміст і результати проведеного дослідження, перераховуються висновки, обґрунтовані і сформульовані при обговоренні результатів, дається оцінка отриманим результатам. Об'єм висновків не повинен перевищувати півтора-двох сторінок

Список використаних джерел є переліком використаної в процесі підготовки курсової роботи літератури (25-35). Цей список відбиває обізнаність здобувача в наявній літературі по темі. Список використаної літератури

складається в алфавітному порядку по прізвищах авторів (спочатку література російською мовою, потім іноземна). У список не включаються ті джерела, на які немає посилань в тексті, і які не були використані здобувачем. У бібліографічному списку не повинно бути підручників. Цитати наводять у лапках з обов'язковим приведенням посилання. Посилання оформляються таким чином: [3, с. 26], де 3 – номер джерела в списку літератури, 26 – номер сторінки, на якій розміщений процитований текст (якщо є пряме (дослівне) цитування). [3], де 3 – номер джерела в списку літератури (якщо нема дослівного цитування). Бібліографічний список має бути складений відповідно до певних вимог.

Зразок списку використаних джерел подано у Додатку Ж.

У додатках подаються методи (наприклад, анкета, психологічні вправи та ігри, тощо), розроблені особисто здобувачем. Додатки оформлюються як продовження курсової роботи на наступних її сторінках, розташовуючи в порядку появи посилань у тексті. Додатки розміщуються після списку використаних джерел і відокремлюються від неї аркушем, на якому посередині друкують великими літерами слово «ДОДАТКИ».

Кожний новий додаток починається з нової сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток» і велика літера, що його позначає, наприклад: Додаток А. Додаток має заголовок, надрукований вгорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки.

Якщо в роботі більше одного додатка, їх позначають послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком літер: Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь.

ПОЛІТИКА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання, попередження порушень освітнього процесу.

Порушеннями академічної доброчесності згідно статті 42 пункту 4 Закону України «Про освіту» вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);
- посилення на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації».

Частина 4 статті 42 Закону України «Про освіту» визначає такі основні види порушень академічної доброчесності:

Академічний плагіат – «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства».

Самоплагіат – «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів».

Фабрикація – «вигадкування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях».

Фальсифікація – «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень».

Списування – «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання».

Обман – «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітнього процесу;

формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування».

Згідно із частиною 6 статті 42 Закону України «Про освіту» до основних видів академічної відповідальності здобувачів освіти належать:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пільг з оплати за навчання.

Згідно із частиною 7 статті 42 Закону України «Про освіту» види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їх відповідальності.

Зокрема, можуть використовуватися:

- призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, тести тощо);
- повідомлення батькам чи іншим особам (фізичним або юридичним), які здійснюють оплату за навчання;
- внесення до реєстру порушників академічної доброчесності.

Виховання академічної доброчесності є одним із завдань закладів вищої освіти. Тому відрахування здобувача із закладу вищої освіти слід розглядати як виключну норму, що застосовується у випадку систематичних грубих порушень і лише після того, як не дали ефекту інші заходи впливу.

ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Підготовка до захисту та захист є логічним завершенням виконання курсової роботи. Остаточний варіант відповідно оформленої курсової роботи подається керівнику у визначений термін. Керівник з'ясовує ступінь готовності роботи, відповідність її вимогам і рекомендує допустити до захисту. Робота не допускається до захисту у разі виявлення плагіату чи фальсифікації результатів. Підготовка до захисту курсової роботи передбачає виготовлення засобів для унаочнення основних результатів роботи та підготовці доповіді виступу. Презентація виступу на захист курсової роботи не повинна перевищувати 20 слайдів, але краще вкласти матеріал у 15-16 слайдів (максимум 2 слайди на хвилину промови).

Багато не використовувати складних прописних шрифтів, розмір шрифтів має бути не менше, ніж 18-20 pt. В одному слайді доцільно вміщувати не більше, ніж 15 рядків тексту.

Презентація виступу повинна містити:

- короткий вступ (вказати, хто займався досліджуваною проблемою і які підходи вироблені) (1-2 слайди);
- мета та гіпотеза дослідження (1 слайд);
- методи та методики дослідження (1 слайд);
- опис результатів дослідження (10-12 слайдів);
- висновки та рекомендації (1-2 слайди).

Типові помилки презентації:

- забагато матеріалу на слайді;
- забагато слайдів;
- дуже швидка зміна слайдів;
- малий шрифт;
- надмірне «декорування»;
- фон слайду зливається з текстом або відволікає увагу;
- невиправдане використання ефектів анімації;
- виступаючий говорить до екрану.

Здобувач вищої освіти допускається до прилюдного захисту курсової роботи, що відбувається на відкритому засіданні екзаменаційної комісії, якщо він повністю виконав навчальний план і має допуск до захисту. У випадку невиконання всіх вимог чи несвоєчасного подання курсової роботи керівнику здобувач вищої освіти не допускається до захисту.

До захисту курсової роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які успішно склали всі атестаційні іспити (екзамени і заліки), передбачені навчальним планом. Оцінку за курсову роботу виставляють на підставі доповіді та відповідей на запитання. Рекомендується у процесі виступу використовувати заздалегідь підготовлені мультимедійні презентації. За своєю сутністю захист має характер наукової дискусії та відбувається в обстановці високої вимогливості, принципості й дотримання наукової етики.

Захист курсової роботи складається з таких частин:

- виступ здобувача;
- відповіді на поставлені запитання;
- завершальне слово здобувача вищої освіти.

Для викладу основних результатів дослідження здобувачу вищої освіти надається 7-10 хвилин, протягом яких він обґрунтовує вибір теми роботи, характеризує встановлену мету і завдання, предмет і методи дослідження, висунуту гіпотезу, одержані результати і висновки, відзначає їх теоретичне і практичне значення. Процедура захисту передбачає наукову дискусію, в якій мають право брати участь усі присутні. Під час дискусії автору можуть задаватися різні питання у межах досліджуваної теми.

Наприклад, уточнюючі питання щодо експериментальної бази, процедури дослідження, вірогідності отриманих результатів та логічності зроблених на їх основі висновків. Після закінчення дискусії автору роботи, за його бажанням, може бути надане заключне слово. Після захисту наукові роботи зберігаються у вищому навчальному закладі, спочатку в фондах бібліотеки або в учбових кабінетах кафедр, де ними мають можливість користуватися на загальних підставах студенти і викладачі. На закінчення дворічного строку зберігання курсові роботи передаються до архіву вищого навчального закладу. Кращі

наукові роботи публікуються (у вигляді статей у збірниках наукових праць або наукових журналах), а також подаються на наукові конференції та конкурси.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Оцінку **«відмінно»** отримує здобувач вищої освіти, робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст курсової роботи в повному обсязі відповідає темі та визначеній меті; у роботі містяться елементи наукового пошуку в теоретичному аспекті на основі опрацювання достатньої кількості наукової літератури; практичний результат обраної теми свідчить про вміння студента систематизувати зібраний матеріал, робити висновки про позитивні і негативні моменти; студент вільно володіє спеціальними термінами, не робить граматичних помилок.

Оцінку **«добре»** отримує здобувач вищої освіти робота якого оформлена відповідно до вимог; зміст курсової роботи в повному обсязі відповідає темі та визначеній меті, але є незначні недоліки методичного або стилістичного характеру. У час захисту студент дає правильні відповіді, але недостатньо аргументовані.

Оцінку **«задовільно»** отримує здобувач вищої освіти, курсова робота якого розкриває теоретичні питання недостатньо повно, містить мало документів наукового дослідження, аналіз зроблено поверхово; висновки аргументовано недостатньо переконливо, робота оформлена неохайно.

Оцінку **«незадовільно»** виставляють здобувачу вищої освіти, якщо курсова робота виконана не в повному обсязі та з відхиленнями від завдання; оформлена без врахування встановлених вимог; мають місце суттєві помилки, які є причиною повернення курсової роботи на доопрацювання; студент слабо володіє мовою викладу матеріалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова А. М. Експериментальна психологія : Конспект лекцій. Харків : ХДАК, 2019. 64 с.
2. Большакова А. М. Експериментальна психологія : Робочий зошит. Харків : ХДАК, 2019. 82 с.
3. Бочелюк В., Бочелюк В. Методика та організація наукових досліджень з психології. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 360 с.
4. Галян І., Галян О. Експериментальна психологія. Київ : Академія, 2012. 400 с.
5. Горбунова В. Експериментальна психологія в схемах і таблицях. Київ : Професіонал, 2017. 208 с.
6. ДСТУ 2394-94 Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення. — Чинний від 01.01.1995. — Київ: Держстандарт України, 1994. 88 с.
7. Максименко С., Носенко Е. Експериментальна психологія. Київ : Центр навчальної літератури, 2019. 360 с.
8. Руденко В. М., Руденко Н. М. Математичні методи в психології : підручник. Київ : Академвидав, 2009. 384 с.

Інтернет-ресурси:

- Законодавство України — <https://rada.gov.ua/news/zak>
- Наукова періодика України — <http://nbuv.gov.ua/taxonomy/term/334>.
- Електронні підручники онлайн «Педагогіка і психологія» — <http://chitalka.info/psy.html>.
- Вісник психології і соціальної педагогіки — <http://psych.kiev.ua/nma>.

ДОДАТКИ

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ТИТУЛЬНОГО АРКУША

**Державна служба України з надзвичайних ситуацій
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
Навчально-науковий інститут психології та соціального захисту
Кафедра практичної психології та педагогіки**

КУРСОВА РОБОТА

на тему:

**«ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ
РЯТУВАЛЬНИКІВ»**

Виконав:

здобувач 3 року навчання,

групи ПС-31

спеціальності 053 Психологія

освітньо-професійної

програми «Практична психологія»

Юлія ПАВЛЮК

Керівник:

Викладач кафедри, к. пед. н.

Ігор КОВАЛЬ

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Сучасні теоретичні концепції дослідження психологічної готовності

1.2. Психологічна готовність у професійній діяльності рятувальника

Висновки до першого розділу

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ

2.1. Опис методик та характеристика вибірки дослідження

2.2. Обґрунтування застосування кореляційного аналізу (за умови якщо Вами використовувався саме кореляційний аналіз) в дослідженні

2.3. Аналіз результатів емпіричного дослідження

Висновки до другого розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ВСТУПУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Загострення соціально-політичної ситуації в Україні, зростання темпів науково-технологічного прогресу, збільшення масштабів надзвичайних ситуацій різного характеру зумовлюють необхідність підвищення якості професійної підготовки майбутніх рятувальників у закладах вищої освіти Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ЗВО ДСНС України). Основні професійні функції рятувальників пов'язані із запобіганням і ліквідацією надзвичайних ситуацій та їх наслідків, наданням першої допомоги потерпілим, розробленням і впровадженням заходів щодо виконання службових обов'язків, підтриманням належного рівня готовності органів і підрозділів відповідно до вимог галузевих нормативно-правових документів тощо.

Вивчення сутності психологічної готовності було і залишається одним з найактуальніших напрямів наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних психологів. Над дослідженнями окремих аспектів зазначеної проблематики працювали такі вчені, як: А. Адлер, Г. Айзенк, Г.О. Балл, А. Бандура, О. С. Вавринів, І. С. Коваль, М. С. Коваль, Ковальчук З. Я. М. М. Козяр, А. В. Литвин, Р. Лазарус, В. О. Лефтеров, С. Д. Максименко, А. Маслоу, В. О. Моляко, А. А. Налчаджян, В. І. Осьодло, Ж. Піаже, К. Роджерс, Н. В. Родіна, С. Л. Рубінштейн, Р. І. Сірко, О. В. Стельмах В. О. Татенко, О. В. Тімченко, Т. М. Титаренко, Р. Я. Яремко тощо.

Також актуальність дослідження пов'язана з тим, що в професійній діяльності рятувальника психологічна готовність рятувальників може бути спрямованою не тільки на подолання психологічного стресу під час ліквідації стихійного лиха, але і на досягнення професійної мети і завдань, на самовдосконалення й самореалізацію, які також вимагають від людини зусиль і напруження.

Об'єкт – психологічна готовність рятувальників.

Предмет – психологічні особливості формування психологічної готовності рятувальників.

Мета – теоретико-емпіричне дослідження особливостей формування психологічної готовності рятувальників.

Гіпотеза – ми припускаємо, що на формування психологічної готовності рятувальників значною мірою впливають особистісні якості та властивості.

Завдання:

1. Здійснити теоретичний аналіз проблеми формування психологічної готовності рятувальників.

2. Емпірично дослідити особливості психологічної готовності рятувальників.

Методи дослідження. Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань обрано такі методи дослідження: теоретичні: аналіз, синтез, систематизація та логічне узагальнення наукових джерел з проблеми професійної готовності випускників ЗВО із специфічними умовами навчання; емпіричні: спостереження і тестування – для з'ясування професійно важливих якостей майбутніх фахівців; статистичні: комп'ютерне обчислення статистичних даних при використанні програми SPSS.

Характеристика вибірки. Загальна кількість досліджуваних експериментальної вибірки складає 73 рятувальники навчальної пожежно-рятувальної частини Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, ДПРЧ-3 Самбірського РВ ГУ ДСНС у Львівській області. Вік 22-40 років.

Структура курсової роботи. Курсова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Містить 11 рисунку та 8 таблиць. Загальний обсяг роботи становить 35-40 сторінок.

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ ОСНОВНОЇ ЧАСТИНИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ В ПСИХОЛОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ**1.1. Сучасні теоретичні концепції дослідження психологічної готовності**

У нових соціокультурних та економічних умовах сучасного суспільства першочерговим завданням системи професійної освіти є формування особистості, здатної творчо сприймати інформацію та відповідати за власні рішення. Тому проблема формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах, їхнього професійного саморозвитку в процесі підготовки є однією з актуальних, мало вивчених і дискусійних.

Світова спільнота вимагає від рятувальників ДСНС України не лише володіння професійними знаннями й уміннями, а й здатності мислити, структурувати інформацію та швидко приймати правильні рішення в особливих умовах. Відповідно до цього, актуалізується проблема переорієнтації їхнього мислення на усвідомлення нових вимог до фахової діяльності та формування професійної готовності до неї в екстремальних умовах.

У цьому підрозділі проаналізуємо та запропонуємо власне трактування дефініції професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах, яка є основою нашого дослідження.

У психологічному словнику В. Шапар дав цікаве для нашого дослідження визначення: «Готовність до екстрених дій – здатність швидкого дієвого реагування на негайно виникаючі непередбачені ситуації: здатність швидкого включення в нестандартні ситуації, а також довольної зміни свого стану відповідно до їхніх вимог» [328, с. 79]. Це визначення важливе, оскільки, на нашу думку, потрібно брати до уваги психолого-педагогічні умови, необхідні для формування професійної готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Під готовністю до діяльності в надзвичайних ситуаціях М. Козяр розуміє здатність рятувальників професійно виконувати аварійно-рятувальні роботи на високому морально-психологічному рівні в будь-яких екстремальних умовах, готовність до рішучої діяльності, навіть до самопожертви заради порятунку людей, які опинилися в зоні ризику [18, с. 54]....

1.2. Психологічна готовність у професійній діяльності рятувальника

Провідним етапом у становленні кожного професіонала є процес формування професійної готовності до діяльності. Практична спрямованість досліджень готовності майбутніх фахівців ризиконебезпечних професій спонукає педагогів та психологів приділяти особливу увагу проблемі формування готовності до фахової діяльності. У цьому контексті Г. Кравчук доходить висновку, що вона формується в процесі засвоєння загальних і професійних знань, вироблення необхідних вмінь і навичок, удосконалення набутих і розвинутих індивідуальних якостей особистості [15, с. 33]. Формування готовності до професійної діяльності, згідно з тлумаченням Е. Шипілова, відбувається за умови впровадження та використання інтерактивних форм і евристичних методів навчання в спеціально організованому освітньому середовищі [330; 334].

Психологічна готовність курсантів до майбутньої професійної діяльності, як зазначає Л. Матохнюк, є складною особистісною властивістю, котра включає в себе мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти. На думку вченої, для успішного розвитку психологічної готовності курсантів до професійної діяльності, необхідно враховувати вплив об'єктивних та суб'єктивних умов навчання та розробити психолого-педагогічні засоби формування зазначених компонентів. Дослідниця доводить, що у формуванні психологічної готовності до фахової діяльності провідну роль відіграє розвиток мотиваційно-ціннісного компоненту, використовуючи при цьому, активні методи навчання, створення на заняттях умов для саморозвитку особистості [30, с. 5].

Процес формування психологічної готовності молодих спеціалістів до професійної діяльності, як доводить О. Дмитрієва, буде результативнішим, якщо в процесі професійної підготовки забезпечуватиметься комплексом акмеологічних умов: організаційних (спеціальна, соціально-психологічна та індивідуальна підготовка до діяльності), педагогічних (на основі впровадження активних форм і методів навчання отримуються не лише знання, а й розвиток професійних якостей), соціально-психологічних (рольові ігри, тренінги) та психологічних (самопізнання та самовиховання професійно важливих якостей особистості) [17].

Схожої позиції дотримується М. Краснова, яка вважає, що формування психологічної готовності студентів фізкультурного вузу до професійної діяльності буде більш успішнішою при створенні педагогічних умов, для активізації особистості. Рівень сформованості психологічної готовності до професійної діяльності виражається в недостатньому рівні розвитку інтересу, комунікативних та організаторських здібностей індивіда [25].....

Висновки до першого розділу

Теоретичний аналіз ключових понять дослідження дозволив конкретизувати їх зміст у контексті формування психологічної готовності рятувальників до діяльності в екстремальних умовах. На основі з'ясування психолого-педагогічної сутності понять «готовність», «професійна готовність», «готовність до діяльності», «готовність до військової служби», «готовність до екстрених дій», «готовність до діяльності в надзвичайних ситуаціях», сформульовано авторське визначення *психологічної готовності рятувальників до діяльності в екстремальних умовах*. Вона трактується як інтегративна властивість особистості, що характеризує свідоме ставлення до професії, ціннісні орієнтації, соціально та професійно важливі якості, сприяє її самореалізації у професії, є важливим чинником швидкої адаптації та виконання службових обов'язків у надзвичайних ситуаціях.

РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ РЯТУВАЛЬНИКІВ

2.1. Опис методик та характеристика вибірки дослідження

Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах сьогодні, як ніколи, є вкрай необхідним для прийняття правильних рішень, орієнтування в незвичайних ситуаціях та виконання професійних обов'язків. Тому для обґрунтування технології формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в галузі безпеки життєдіяльності ми дослідили реальний стан професійної готовності курсантів ЛДУ БЖД ДСНС України, що передбачено завданнями констатувального етапу експерименту.

Відповідно до висунутих гіпотез, метою експерименту є визначення якостей, умінь і навичок, які характеризують професійну готовність майбутніх рятувальників вищих навчальних закладів ДСНС України в контексті спеціалізованої й самопідготовки за професійним фахом діяльності в екстремальних умовах.

1. Методика «Стилі мислення». Розроблена Р. Бремсоном та А. Харрісоном. Призначена для того, щоб допомогти визначити спосіб мислення, якому надається перевага, а також здатність приймати рішення. Стиль мислення — це система індивідуальних стратегій, засобів, навичок та операцій, до якого особистість схильна завдяки своїм індивідуальним особливостям (від системи цінностей та мотивації до характерологічних якостей). В методиці визначаються наступні стилі мислення: синтетичний; ідеалістичний; прагматичний; аналітичний; реалістичний.

2. Готовність до ризику Г.Шуберта. Методика дозволяє оцінити ступінь готовності до ризику. Ризик визначається як дія наважання з надією на вдалий результат або як можлива небезпека, як дія, вчинена в умовах невизначеності. Висока готовність до ризику супроводжується низькою мотивацією до уникання невдач (захисту). Готовність до ризику прямо

пропорційно пов'язана з числом допущених помилок.

3. Методика «Прогноз». Розроблена (В. Рибніковим) у Санкт-Петербурзькій військово-медичній академії і призначена для визначення нервово-психічної стійкості, ризику дезадаптації людини у стресових ситуаціях.

4. Опитувальник «SACS» («Стратегії подолання стресових ситуацій») С.Хобфолла. За допомогою опитувальника С. Хобфолла «SACS» досліджувалися особливості поведінкових моделей вирішення психологічно напружених ситуацій, що можуть викликати стрес у професійній діяльності слідчих та стратегій і моделей копінг-поведінки (стресоподолаючої поведінки) як типів реакцій особистості, спрямованих на подолання стресових ситуацій.

5. Методика «Професійна мотивація на службу». Дана методика призначена для виявлення ієрархії мотиваційної сфери, домінуючого типу професійної мотивації, провідних мотивів професійного вибору на службу. Методика містить в собі 36 тверджень, які характеризують професію рятувальника. Ці твердження відносяться до шести типів професійної мотивації:

- адекватного;
- ситуаційного, пов'язаного з престижем професії та матеріальними стимулами;
- ситуаційного, пов'язаного з романтичною привабливістю професії;
- конформістського;
- компенсаційного;
- кримінального.

2.2. Обґрунтування застосування кореляційного аналізу в дослідженні психологічної готовності рятувальників

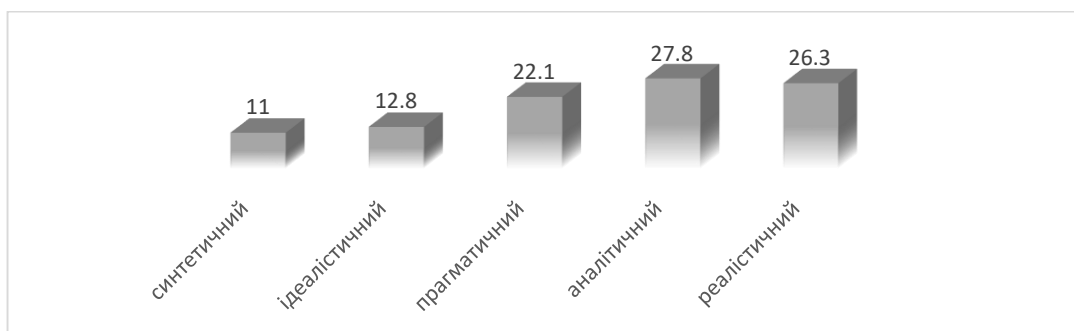
Методику кількісного оцінювання кореляції між ознаками вперше було запропоновано британським географом, антропологом та психологом Френсисом Гальтоном в 1888 р. Слід зазначити, що для обмеженого набору даних часто можна побудувати декілька різних адекватних регресійних моделей. Групування 104 даних також можна здійснювати різними способами. Тому існує

певна невизначеність коефіцієнтів детермінації: при застосуванні різних регресійних моделей або різних способів групування ми будемо отримувати дещо різні значення коефіцієнта детермінації. Інші поширені характеристики ступеня тісноти зв'язку між ознаками можна розглядати як окремі випадки коефіцієнта детермінації, отримані для конкретних математичних моделей зв'язку. Розрізняють парні та частинні кореляційні характеристики.

Парні характеристики розраховують за результатами вимірювань тільки досліджуваної пари ознак. Тому вони не враховують опосередкованого або спільного впливу інших ознак. Частинні характеристики є очищеними від впливу інших факторів, але для їх розрахунку необхідно мати вихідну інформацію не тільки про досліджувані ознаки, а й про всі інші, вплив яких необхідно усунути. Для кількісних ознак найчастіше застосовують коефіцієнти кореляції Пірсона і Фехнера. Коефіцієнт кореляції Пірсона (коефіцієнт кореляційного відношення Пірсона, парний коефіцієнт кореляції, вибірковий коефіцієнт кореляції, коефіцієнт Бравайса – Пірсона) вимірює ступінь лінійного кореляційного зв'язку між кількісними скалярними ознаками.

2.3. Аналіз результатів емпіричного дослідження

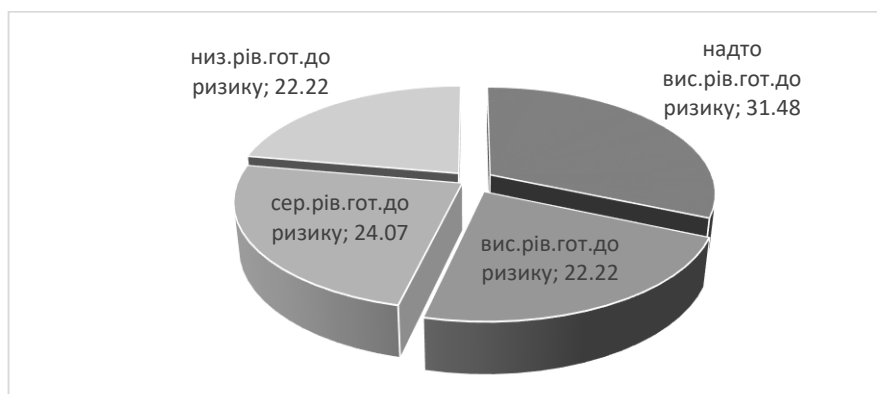
На основі проведених методик можемо засвідчити, що здебільшого досліджуваним рятувальникам притаманний аналітичний тип мислення (28,8%). У 26,3% досліджуваних виявлено реалістичний тип мислення, у 22,1% досліджуваних прагматичний тип, у 12,8% - ідеалістичний та у 11% - синтетичний тип. Результати зображено на рисунку 2.1.

Рисунок 2.1 – Результати дослідження стилів мислення майбутніх рятувальників

На рисунку 2.2 бачимо, надто високий рівень готовності до ризику характерний для 31,48% досліджуваних, високий для 22,22%, середній для 24,07% та низький для 22,22% досліджуваних майбутніх рятувальників.

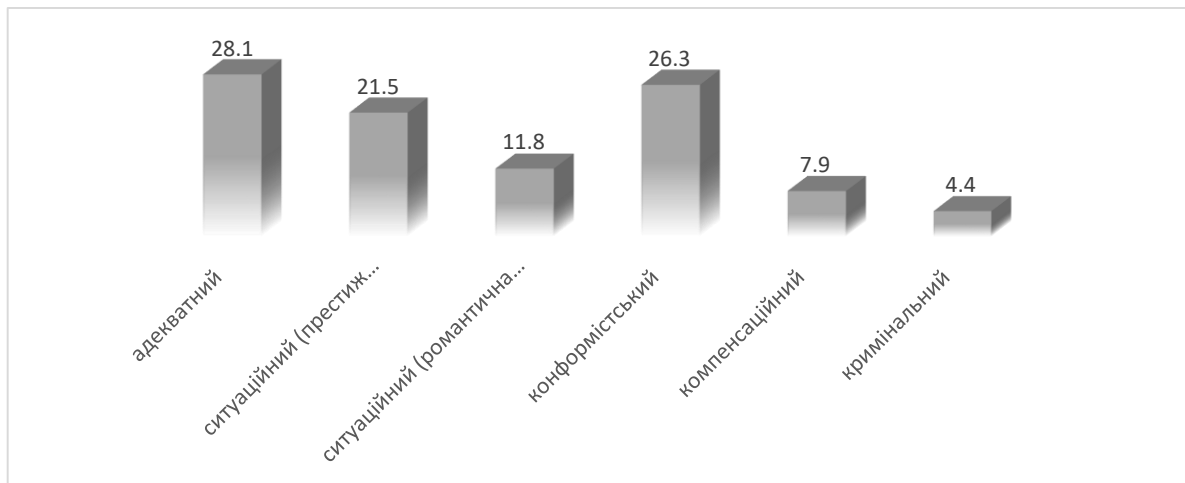
Рисунок 2.2 – Результати дослідження готовності до ризику майбутніх рятувальників

На рисунку 2.3 зображено результати дослідження рівня нервово-психічної стійкості. Високий рівень нервово-психічної стійкості виявлено у 37,2% досліджуваних, середній рівень нервово-психічної стійкості у 36,9% та низький у 25,9% досліджуваних майбутніх рятувальників.

Рисунок 2.3 – Результати дослідження нервово-психічної стійкості майбутніх рятувальників

На рисунку 2.4 зображено результати мотивації службової діяльності. Як бачимо, адекватний тип професійної діяльності виявлено у 28,1% досліджуваних, ситуаційний (престиж професії) у 21,5%, ситуаційний (романтичний) у 11,8%, конформістський у 26,3%, компенсаційний у 7,9% та кримінальний у 4,4% досліджуваних майбутніх рятувальників.

Рисунок 2.4 – Результати дослідження професійної мотивації майбутніх рятувальників

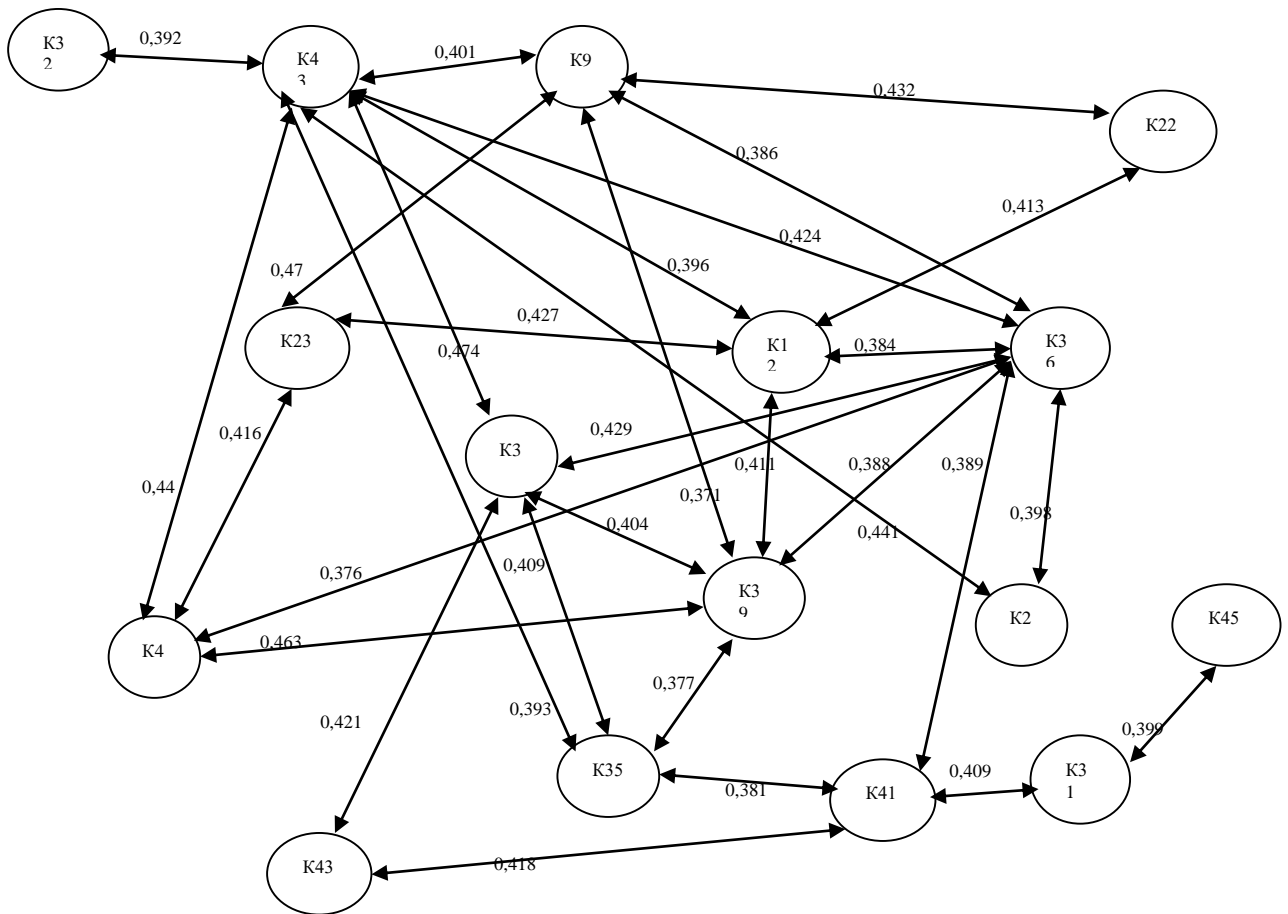
В таблиці 2.1 подано результати дослідження стратегій подолання стресових ситуацій. Як бачимо майбутні рятувальники найчастіше використовують активні, просоціальні, прямі стратегії подолання стратегії подолання стресових ситуацій.

Таблиця 2.1

Результати дослідження стратегій подолання стресових ситуацій

Стратегії	Моделі поведінки	Рівні вираженості, %		
		Високий	Середній	Низький
Активна	асертивні дії	42,5	31,8	25,7
Просоціальна	пошук соціальної підтримки	35,9	32,3	31,8
	встановлення соціального контакту	35,1	33,5	31,4
Пасивна	обережні дії	26,2	30,4	43,4
	Уникнення	22,2	26,5	51,3
Пряма	імпульсивні дії	37,1	32,4	30,5
Непряма	маніпулятивні дії	28,3	33,6	38,1
Асоціальна	асоціальні дії	20,3	22,1	57,6
	агресивні дії	36,1	34,4	29,5

З метою встановлення зав'язків серед досліджуваних компонентів професійного мислення майбутніх рятувальників нами було проведено кореляційний аналіз. На основі отриманих результатів можемо стверджувати, що всі досліджувані показники професійних якостей чинять той чи інший вплив на психологічну готовність рятувальників.

Рисунок 2.5. Плеяда кореляційних зв'язків

За допомогою програми SPSS на рівні значущості $p < 0,05$ виявлено такі кореляційні зв'язки між шкалами: ціннісно-сислової організації (K31) із позитивною переоцінкою (K45) $r = 0,399$, пошуком соціальної підтримки (K41) $r = 0,409$; самостійності (K36) із невротичністю (K2) $r = 0,398$, спонтанною агресивністю (K3) $r = 0,429$, депресивністю (K4) $r = 0,376$, сором'язливістю (K9) $r = 0,386$, емоційною лабільністю (K12) $r = 0,384$, дистанціюванням (K39) $r = 0,386$, пошуком соціальної підтримки (K41) $r = 0,389$, втечею-уникненням (K43) $r = 0,424$; втеча-уникнення (K43) із невротичністю (K2) $r = 0,441$, спонтанною агресивністю (K3) $r = 0,474$, депресивністю (K4) $r = 0,44$, сором'язливістю (K9) $r = 0,401$, емоційною лабільністю (K12) $r = 0,396$, організацією діяльності (K32) $r = 0,392$, самовладанням (K35) $r = 0,393$; наполегливість (K34) із спонтанною агресивністю (K3) $r = 0,421$, пошуком соціальної підтримки (K41) $r = 0,418$; самовладання (K35) із спонтанною агресивністю (K3) $r = 0,409$, дистанціюванням (K39) $r = 0,377$, пошуком соціальної підтримки (K41) $r = 0,381$; дистанціювання (K39) із

спонтанною агресивністю (K3) $r=0,404$, депресивністю (K4) $r=0,463$, сором'язливістю (K9) $r=0,371$, емоційною лабільністю (K12) $r=0,411$; емоційність (K22) із сором'язливістю (K9) $r=0,432$, емоційною лабільністю (K12) $r=0,413$; соціальна емоційність (K23) із депресивністю (K4) $r=0,416$, сором'язливістю (K9) $r=0,47$, емоційною лабільністю (K12) $r=0,427$.

Висновки до другого розділу

На основі проведеного дослідження можемо стверджувати що досліджувані рятувальники здебільшого мають аналітичний, синтетичний та реальний стилі мислення. Демонструють високі показники нервово-психічної стійкості, готовності до ризику, вмотивовані до здійснення професійної діяльності. На основі кореляційного аналізу виявлено, що особливе місце в формуванні професійної готовності випускників ЗВО із специфічними умовами навчання треба приділяти організації діяльності (K32), самостійності (K36), втечуникненню (K43), дистанціюванню (K39), емоційній лабільності (K12), сором'язливості (K9), самовладанню (K35), пошуку соціальної підтримки (K41), спонтанній агресивності (K3) та наполегливості (K34). Це пояснюється тим, що зазначені шкали є взаємозалежними та мають помірні кореляційні зв'язки зі змінними.

ПРИКЛАДИ ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ В СПИСКУ
ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Законодавчі та нормативні документи

Закон України «Про вищу освіту» м. Київ, 01 липня 2014 року № 1556VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. (дата звернення: 13.02.2023).

Закон України «Про освіту» м. Київ, 23 травня 1991 року № 1060-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12/ed20110502>. (дата звернення: 13.02.2023).

Монографія

Козяр М. М. Екстремально-професійна підготовка до діяльності у надзвичайних ситуаціях : монографія. Львів : Сполом, 2004. 376 с.

Сірко Р. І. Професійна підготовка майбутніх психологів оперативно-рятувальної служби до діяльності в екстремальних умовах : монографія. Львів : ГАЛИЧ-ПРЕС, 2017. 482 с.

Підручник, посібник

Коваль І. С. Тренінг психологічної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : посібник. Львів : ЛДУ БЖД, 2016. 160 с.

Коваль М. С., Коваль І. С. Професійно-психологічний супровід рятувальників в умовах ризику: навчально-методичний посібник з організації та проведення тренінгу. Львів : ЛДУ БЖД, 2022. 252 с.

Стаття в періодичному виданні (науковому журналі)

Козяр М. М., Литвин А. В. Особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. — 2017. Вип 15. С. 199–208.

Коваль М. С., Коваль І. С. Основні принципи професійної підготовки майбутніх рятувальників. Військова освіта №2(44) Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ, 2021. С. 100-107.

Стаття в продовжуваному виданні (збірнику наукових праць)

Коваль І. С. Системний та синергетичний підходи неперервного саморозвитку майбутніх рятувальників. Перспективи та інновації науки. 2022. №13(18). С. 273-281.

Сірко Р. І. Методологічні основи підготовки психологів ВНЗ до діяльності в особливих умовах. Проблеми екстремальної та кризової психології : зб. наук. пр. Харків, 2015. Вип. 18. С. 210–217.

Словники

Енциклопедія освіти / [Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень]. К. : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Харків : «ПРАПОР», 2007. 640 с.

Електронний ресурс

Стратегія реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/61-2017-%D1%80> (дата звернення: 15.02.2023).

Botkin J. No Limits to Learning : Bridging the Human Gap. A Report to the Club of Rome. Oxford, ect. : Pergamon press, 1979. URL: <http://elmandjra.org/limits.pdf>. (дата звернення: 12.02.2023).

Дисертація

Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коваль Ігор Святославович. – Львів, 2017. – 294 с.

Яремко Р. Я. Соціально-психологічні особливості розвитку професійної самореалізації майбутніх фахівців з пожежної безпеки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. псих. наук : 19.00.05. Київ, 2022. 267 с.

Автореферат

Коваль І. С. Формування професійної готовності майбутніх рятувальників до діяльності в екстремальних умовах : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Коваль Ігор Святославович. – Львів, 2017. – 23 с.

Яремко Р. Я. Соціально-психологічні особливості розвитку професійної самореалізації майбутніх фахівців з пожежної безпеки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. псих. наук : 19.00.05. Київ, 2022. 23 с

Збірник наукових праць (без автора)

Інформаційно-комунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи : зб. наук. пр. / за ред. М. М. Козяра, Н. Г. Ничкало. Київ ; Львів : ЛДУ БЖД, 2017. Вип. 5. 400 с.

Енциклопедія рослин / редкол.: І. М. Деркач та ін. Київ : ЦУЛ, 2016. Т. 8. 812 с.

Перекладне видання

Протоколи для вагітностей високого ризику / ред.: Д. Т. Квінан, Д. С. Хоббінс, К. У. Спонг ; пер. з англ. Т. В. Кончаківської. – Київ : Фенікс, 2009. 770 с.

Харві С. Діяти як переможець, думати як переможець / пер. з англ. Київ : ВГ КМ-БУКС, 2016. 224 с.

Видання іноземною мовою

Yaremko, R., Vavryniv, O., Tsiupryk, A., Perelygina, L., & Koval, I. Research of content parameters of the professional self-realization of future fire safety specialists. *Amazonia Investiga*. 2022. № 11(53). P. 288-297. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.53.05.28>.

Koval I. S. Specific principle of formation of future in the activities in extreme conditions. Grow up : International scientific and practical congress ; European Association of pedagogues, psychologists and medics «Science», the 30th of November 2016, Geneva. – Geneva : Science, 2016. – P. 28–34.

Матеріали конференції

Руденко Л. А. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців у контексті гуманістичної парадигми освіти. Особистість в екстремальних умовах : матеріали VIII Всеукр. наук.-практ. конф., м. Львів, 12 травня 2017 р. Львів, 2017. С. 99–101.

Коваль І. С. Професійна підготовка практичного психолога // Матеріали II науково-практичної конференції «формування сучасних педагогічних технологій та освітніх систем» (4-5 грудня 2020 р.) Запоріжжя 2020., С. 17-20.

Архівні документи

Лист Голови Спілки «Первоцвіт» Г. Ф. Петренка на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Поповича щодо реєстрації Статуту Спілки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71.

Наукове товариство ім. Шевченка. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.